

# CARTI SI REVISTE

## F. ADERCA: Moartea unei republici roșii

Editura Ancora București

Pentru cine cunoaște navelistul din „Domnișoara din strada Neptun” sau din „Tapul”, criticul sau polemistul, notele d-lui Aderca asupra campaniei dela Tissa nu sunt o surpriză.

Intr'un stil impresionant, bogat în imagini prețioase, adesea bizare, profiluri, icone, situații se desprind desenate cu vioiciune. Ofițeri și ordonanțe cari se distrag împuscând dezertorii, supreme grade militare odinindu-și obesitatea în automobile sau ordonând cu un gest scurt execuțiile, devastările și jaful cu furia lor absurdă, soldați cari pângăresc vase prețioase de marmură, războiul cu eternele lui orori, se perindează asemenea unor senzaționale sau patetice vizuini de film.

Ironia și sarcasmul nu lipsesc printre rânduri. Percheziția companiei în cartierul Evreilor din Budapesta ca și cuvântarea populară a sublocotenentului Spiropol asupra bolșevismului sunt scrise cu o diabolică vervă.

Analist pătrunzător, rece și fără îndurare, d. Aderca descoperă pretenziile, îndărătul gesturilor teatrale, apoteozate de ideologie curentă și oficială, ca și a poeziei eroice a luptătorului. Instinctele străvechi ale animalului de pradă, care râvnește bunul altuia, când nu-l dorește femeia.

Căci senzualitatea e o altă coardă a personalității sale. Parfumul poetic, pe care erotismul îl revarsă în suflutele nu e de sigur cu totul absent, în aceste pagini. El e vizibil în fâptura enigmatică a Ilonkai „cu funta ei galbenă în păr”, în atracția caporalului Tică Petre pentru capul de studiu dintr'o fotografie și da un farmec rar grațioasei scene în care scolarite de pe balconul unui palat aruncă petuniile albe celor doi militari români, pierduți în noaptea și singurătatea ostilă a capitalei cucerite.

Dar d. Aderca nu se ridică nici odată mai presus de poezia fugitivă a senzației, căci în dragoste nu vede nimic mai mult decât instinctul genetic sub forma lui primitivă și brutală. Freud are în d-sa un discipol și pansexualismul universal al maestrului își găsește o strălucită aplicatie, în femeia maghiară. Nevestele dintr'un sat din zona războinică, bărbații lipsind de acasă, oferă instinctiv cueeritorilor „sânurile lor tremurânde” și „carnea lor ce cântă”. Femeile din Pesta au toate „constința stăpânită de orgolioasa dictatură a cărnii fine, mătăsoase și aromate” iar damele grase și cărunte ca și copilele de doisprezece ani își dispută cu disperare masculul, în persoana unui june ostaș român.

Capitala maghiară însăși seamănă cu o „damă somptuoasă de consumație”. Imaginile sexuale urmează de altfel pe d. Aderca cu o tenacitate obsedantă (d-sa ne vorbește de acele două sănuri verzi și imbulgase ale țarinelor”, de „fizișoarele roșii ale copacilor”, de „moartea ce venea otrăvilită ca o femeie isterică, poficioasă de voluptăți ciudate”).

O altă trăsătură caracteristică a autorului e intelectualismul abstract. Deși recunoaște că militarul nu trebuie să gândească prea departe, ci numai să facă gesturi, căci criticismul distruge simțul datoriei, caporalul Aurel se complăce în disertații și comentarii speculativo-sociale, în tovarășia colegilor săi, a plugarului Niță Ion, ba chiar a frumoasei Ilonka.

În numele unui vag ideal umanitar, el vorbește de „comunizarea bunurilor acaparate prin complicitatea istoriei”, de „omul eliberat de eterna lege a biciului, recunoscând numai aristocrația muncii și a spiritului, de „o lume în care antipații nu vor mai fi puși la zid de trogloditii întârziați, hotarele vor fi deslințate și fiecare va putea spune că patria lui e pământul”.

Deși, privită din acest punct de vedere, republica roșie devine obiectul unei curiozități simpatice, ne-am înșela socotind, că ne aflăm în fața unei credinți profunde sau aprinse, de acelui messianism ancestral și respectabil, care se întâlnește la unii din copiii meditațivi ai Thorei... Căci spiritul rationalist și critic, ironia înghețată ca și rănjetul lui Mefisto, nu crută nici „flacăra de vis”, în care licărește presimțirea viitorului.

Caporalul Aurel rămâne pururi conștient „de oceanul realităților ce sfărâmă insula de coraliu a utopiei” și când mai târziu ne mărturisește „sunt un vicios, iubesc otrava îmbătătoare a timpului”, simțim în deajuns, că pentru această fire sterilizată de orice avânt mistic, ideile nu sunt decât un joc subtil al inteligenței și fantaziei, un sport sau o poză. Și pentru el, în „clocca universală”, nu pare a exista decât o singură realitate de preț—senzația, și o unică plăcere pozitivă—spasmul sexual.

Iată de ce „Moartea unei republici roșii”, cu tot talentul și originalitatea netăgăduită a d-lui Aderca, e o carte nu numai lipsită de înălțime, dar și de orice cald accent de adevărată umanitate.

Asemeni acelor băuturi pimentate sau corosive, care irită gâtjeleul, fără a fi un reconfortant, ea lasă cititorului o impresie tulburătoare, displăcută, adesea penibilă.

OCTAV BOTEZ

CUVANTUL LIBER (No. 25).—D-I Davidescu are o capacitate rară de a strânge în cadrul minim o masă considerabilă de analiză și judecată precisă; un dar neobișnuit de a-și săpa impresiile în cute din ce în ce mai adânci. Am sub ochi articolul d-sale despre d. Mihail Dragomirescu. D-I Davidescu lucrează cu un meșteșug scrupulos, asupra unei impresii: enormul. Cozmic în durată și neclintire se arată dascălul de estetică și criticul universitar. Intr'un tablou plin de detalii viguroase acumulate, d-I Davidescu ne face să simțim fizic, pare că, enormitatea morală a personajului său. E o măiestrie aproape ciudată de a construi artistic colosalul negativ. Imediat închipuiesc că d-I Davidescu are în grad deosebit puterea de a fixa îndelung, cu o mână teribilă și rece, nulițiile pompoase ale spiritului. Nesimțirea imensă și multiplă care închide ca o platoșă magic nealterabilă enormitatea profesorului de estetică română, trebuie să o fi urmărit d-I Davidescu cu o iritație surdă de o perseverență supranormală — în scurt: cu stăruința artistului autentic.

Viata noastră intelectuală este o expoziție rară de hipertrofii diverse, de un colorit și un relief care va urma să stârnească fără preget sensibilitatea predestinată a acestui artist. Cu atât mai bine pentru noi cari-l prețuim. — Z.

OMUL LIBER (7-8). — D. Ion Pas publică o „Scrisoare deschisă” către Panait Istrati. În această scrisoare, autorul își arată o deziluzie.

Se aștepta că Panait Istrati, un scriitor cu trecere în opinia publică apuseană, să joace, pentru România, rolul jucat pentru Spania de Unamuno și Blasco Ibanez. Stările de lucruri dela noi aveau nevoie de un sprijin în Apus. Muncitorimea își închipuia că și l-a găsit.

„Dumneata însă ce-ai făcut? — urmează directorul revistei. Nimic. Ai publicat în presa noastră articole de polemică personală, cu emfatică și confuze declarații umanitariste și anarhiste. Ai făgăduit deschiderea procesului oligarhiei românești în fața tribunalei din Apus. Nu te-ai ținut de vorbă. Așteptam. Fiecare articol publicat în presa românească, era însă o decepție nouă”.

„Omul liber” mai cuprinde un articol despre scriitorul machiav Victor Aradi care, cu mult înainte de război, a luat apărarea minorităților oprimate din fosta Monarhie Habsburgică. A susținut dreapta cauză a Românilor, a Rușienilor, etc. Pentru aceasta oficialitatea ungurească l-a prigonit, l s'au intentat procese de presă. Aradi însă n'a dezarmat.

„Românul din Arad — spune „Omul liber” — relevă în coloanele sale că nici un agitator român nu este atât de persecutat pentru chestia românească, așa cum este Victor Aradi”.

Ca să ne cunoaștem poporul, cu viața lui actuală și trecută, Victor Aradi — cu desaga fir spate — a colindat ținuturile românești de peste munți, a dormit în colibe, a trăit în un loc cu țărâni noștri. Astfel le-a aflat necazurile. Apoi Victor Aradi s'a înfundat în bibliotecă, a descifrat documente, a studiat volume peste volume. Și numai așa, după îndelungate călătorii și laborioase cercetări în arhive, Victor Aradi s'a hotărât să-și pună pe hârtie observațiile.

„În 1913 — adaugă „Omul liber” — Victor Aradi publică opera sa „Catarina Doamna Noastră”, singura carte în care se oglindesc cu o exactitate absolută stările triste în care s'a zbatut poporul român din Transilvania și care, nouă celor din regat, ne lămurește foarte mult unele lucruri ce par neînțelese în mentalitatea Ardelenilor”.

„Adevărul literar” publică în traducere această operă de-o însemnată remarcabilă.

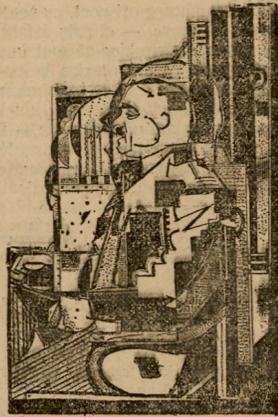
INTEGRAL (1-5). — Am citit dintr'odată cele cinci numere din această publicație constructivistă. Ideile ne săreau dela locul lor și jucau prin cap. Obiectele căpătau forme bizare. La un moment dat, nu ne dădeam bine seama: Vizitam un ospiciu de alienați sau chiar noi înșine eram internati acolo? Explicația ne-a sosit mai târziu: când am făcut cunoștință cu constructivistii în persoană, când ne-au citit și altfel de opere. Oamenii perfect normali, scrieri perfect normale — mai normale chiar decât ar trebui. Totul nu-i deci decât o poză, pentru a ne „epata”.

Dacă operele constructiviste în proză și în versuri dau unei impresii lucidității, desenele executate conform principiilor noii școli par însă opere confecționate chiar în momente de furie.

În ultimul număr, d. Tudor Arghezi publică o scrisoare

re către d. Marxy, directorul „Integralului”, bătându-și joc de noua școală:

— „In revista d-voastră, — spune d. Tudor Arghezi, — am găsit capete cu unsprezece profiluri, cu un ochiu deasupra pălăriei și cu celălalt pe mușama; am găsit fire de mustață ivite în spinare, peste sacou, nasul demontabil și ghebele făcând corp cu ființa. În loc de creier, un portret purta, mi se pare, în craniu, un grilaj de lemn vopsit verde, prin care se uita încoace un câine dresat — și o inscripție: „Sunati!”. Propriul meu portret din Integral era aglomerat cu 10—15 capace de aluminiu așezate în dosul ure-



Tudor Arghezi

chei mele: ar fi fost deajuns un bobârnac în ultimul capac, pentru ca portretul să inebunească”.

Pentru lămurirea cititorilor, reproducem aici portretul în chestiune. — M. Sevastos.

MERCURE DE FRANCE, 1 Iunie 1925. Albert Samain nu este unul dintre inițiatorii simbolismului și nu imprimă artei o direcție nouă. El este numai un poet, un poet curios, interesant, simpatic — mai ales — dar care nu trebuie pus totdeauna alături de Baudelaire, Verlaine sau Rimbaud. Opera lui poetică împacă însă toate tendințele contradictorii din principiile inițiatorilor.

În sensul acesta este scris articolul lui Gabriel Brunet despre „Poezia lui Albert Samain”. Ca să ajună la exemplificări, Brunet încearcă să disocieze cele două grupe de elemente care constituiesc personalitatea creatoare a lui Samain: individualitatea nativă a poetului și influența exercitată asupra lui de către atmosfera spirituală a epocii lui.

Samain nu era o natură cuceritoare. Pentru el realitatea capitală era freanatul interior al personalității sale. Sensibilitatea aceasta, din ce în ce mai accentuată, poetul o manifesta în fiecare operă. Căderea unei petale, nuanța unei priviri, mlădieria neașteptată a unei voci, sunt pentru el evenimente importante. O legătură tainică, invizibilă, îl ține apropiat de toate lucrurile și ființele care-l pot produce starea aceasta de vibrație interioară. O definiție pe care și-o face singur.

Mon âme est un velours douloureux que tout froisse  
Symbolist prin voința lui artistică, Samain vede atitudinea și gesturile cu ochiul unui artist plastic, al unui parnasian. Versurile lui au, prin urmare, o calitate sculpturală, din care reiese, de cele mai multe ori, un adevărat accent de primitivism:

Le paysage où tinte un cloche est plaintif  
Et simple comme un doux tableau de primitif  
Où le bon Pasteur mène un agneau blanc qui saute

Dacă până aci am văzut, în parte, individualitatea nativă a poetului, Gabriel Brunet insistă, în deosebi, în a arăta legătura lui Samain cu atmosfera spirituală a timpului său. Baudelaire arătase că poezia nu e chemată decât pentru a descrie sufletul, pe care trebuie să-l exprime în mod artistic, prin linia lui sensibilă, considerată ca echivalent al stărilor spirituale. Verlaine merge și mai departe când zice: „De la musique avant toute chose”. Între Baudelaire și Verlaine, temperamentul lui Samain se adaptează, dar rămâne intermediar și conciliator. Concepția poetică a acestora îl devine familiară, dar numai el singur izbutește cu destulă artă și prin calitatea viziunii sale, să caute și să găsească sufletul, prin el și prin tot ceea ce-l înconjoară.

Și dela Samain — crede Brunet — pornește adevărata și fecunda poezie nouă.

## Despre amor

Există o rutină a sensibilității, după cum există una a inteligenței. Continuăm să iubim, în virtutea obiceiului, pe unele ființe de care, în realitate, ne-am instrăinat. Tot așa după cum credem că auzim șgomotul morii, atunci când roata i s'a oprit de mult.

Amorul pe care îl avem pentru o femeie, provine adesea din amorurile pe care alții le-au avut pentru dânsa.

Adevărul străbate platoșele cele mai grele, afară de una singură: farmecul fizicului feminin. Toate eforturile se iscesc de această curăsură de nepătruns, înlăuntrul căreia femeile își adăpostesc inimile și tainele lor.

Publicitatea întrefine astăzi amorul, ca odinioară misterul.

Uneori, abia după ani întregi observăm că o femeie e frumoasă.

Trecând prin creier sensualitatea se descompune, ca lumină care trece printr'o prismă.

Conflictele sentimentale dintre două ființe de o inteli-

NOTA. — Dăm câteva din „Notele asupra amorului”, pe care le semnează Etienne Rey în cel din urmă număr al gazetei pariziene „Les Nouvelles Littéraires”. Sunt o sumă de observații redactate cu mult adevăr și cu fineță spirituală.

gență superioară îmbracă adesea o formă absurdă și copilărească.

A asculta o explicație — înseamnă că ai și capitulat.

Deabia se mai întâlnesc, ici-colo, câteva specimene din această speță aproape dispărută: femeia unui singur bărbat.

Când cauți sufletul unei femei și nu-i găsești decât trupul, aceasta nu se numește totdeauna o decepție.

Pentruca amorul, din melancolic și disperat, să-ți devină vesel și încrezător, îți trebuie numai un singur lucru: nu o femeie care să te iubească, ci mai multe globule roșii de sânge.

Amorul, ca și arta, este o operă de imaginație creatoare. Inima și simțurile nu sunt decât lucrători tocmiți de ea, lucrând din ordinele sale, adeseori fără să aibă cunoștință de aceasta.

Sunt femei care așteaptă să fie în pat pentru a vorbi cu totul despre alte lucruri, decât de amor.

Vițliul care se afișează nu relevă niciodată un temperament. Este ori snobism, ori pur și simplu o afacere.

Ne lăsăm adeseaori conduși de dorințele pe care vom să le avem, decât de cele pe care într'adevăr le avem.

Cele mai multe femei se dedau azi vițliului, precum odinioară virtuții; ele nu cedează din cauza slăbiciunii firii lor sau a slăbirii voinței. Vițliul a devenit o obligație mon-

denă, aproape o corvadă. Le-ar plăcea mult să i se sustragă, dar nu îndrăznesc să o facă.

Sunt încă unele femei, mai ales din cele religioase, care separă sensualitatea de sentiment. Pare că în ele sunt două femei; una care iubește cu simțurile și alta care iubește cu inima. Cea din urmă vrea s'o ignoreze pe cea dintâi — că pe-o cunoscută cu reputație rea, de care i-i rușine. Și, chiar în pat, se gândește la cealaltă zicând: „Facă ce-i place, nu mă privește”.

Nu mai pentru sufletele excesive plăcerea este un pericol. Cele mediocre scapă totdeauna neatinse. Un suflet pasionat și nobil; de îndată ce cade în rătăcire, poartă în sine propria-i pierzare.

Sunt atâtea contrafaceri ale amorului, încât chiar atunci când o întâlnești pe cea adevărată, o ței drept falsă.

Între simțuri și cugetare există un curent continuu, pe care ar trebui să-l poți întrerupe după bunul tău plăc, spre a rămâne stăpân pe una sau alta.

Unele femei se străduiesc atât de mult să nu-ți stingherească viața, încât sfârșesc prin a o stăpâni în întregime.

Amorul a pierdut mult în ziua când oamenii au avut dibăcia să descopere că o femeie de calitate poate fi tot atât de ușor de sedus ca și o femeie de rând.

Unele femei au darul misterios — numai cu farmecul lor fizic — să facă să-ți isvorască din cea mai mare adân-

LA FRANCE NOUVELLE No. 5, Mai; No. 6, Iunie, 1925. Austin de Croze vorbește într'un articol intitulat „Cântecul popular francez”, despre ceea ce aduce în plus, față de produsele similare ale tuturor țărilor, cântecul națiunii sale. „Pentru cine le cunoaște”, cântecele francezești formează un tot omogen a căror preponderență se impune asupra întregului ansamblu al fiecăreia dintre națiuni.

Intr'adevăr, însemnătatea cea mare a cântecelor populare francezești manifestă o diversitate rar întâlnită la o altă națiune: cântece pe care le auzim numai în Serbia, România, Ucraina, Grecia, Anglia, etc... le auzi pe toate în Franța, spune autorul. De ce atârână această extraordinară și unică diversitate?

Citatul din Austin de Croze e categoric și răspunde complet la întrebarea noastră: „De sigur, de condițiunile geografice ale Franței, condițiuni cari au determinat după cum se poate vedea din istoria timpului, caracteristicile sale fizice și morale; rasa, spiritul, inima...”

După ce răspunde întrebării acesteia, autorul arată — geograficește — de unde și până unde se întinde un cântec și ce factori etnografici au contribuit sau contribuesc la răspândirea sau localizarea lui. Ne-ar fi interesat însă o explicație mai savantă: care e substratul sufletesc al acestor cântece populare? Și, în cazul acesta, dela etnografie ajungem la etno-psihologie și, numai în cazul acesta suntem în conținutul a ceea ce englezul numește „folk-lore”.

LA REVUE DE FRANCE, 1 Iunie. Publică o parte din corespondența inedită a lui Guizot, istoric și om de stat sub Louis-Philippe. Sunt scrisori datate din anii 1848—1873, de pe vremea când Guizot își redacta „memoriile”, scrise de către Lady Alice Peel, soția ministrului englez din timpul acela. Valoarea documentară a acestor scrisori este destul de interesantă: privește deopotrivă și viața intimă a marelui om de stat, dar și relațiile lui culturale și politice.

La rubrica „Les lettres et la vie”, Fernand Vandérem constată că preferința publicului cititor merge către literatura memorialistă. De altfel, constatarea aceasta, făcută aproape în mod științific și cu exemplificări largi, a mai adus-o în discuție, anul trecut, Benjamin Cremieux, într'unul din numeroasele săptămânale „Les nouvelles littéraires”. Se pare că chestiunea, văzută astfel, este adevărată. Din cele peste zece cărți discutate aci de Fernand Vandérem, nouă sunt numai volume de amintiri și monografii literare: Gustave Guiches, Au banquet de la vie; André Maurel, Souvenirs d'un écrivain; M. Willey, Souvenirs littéraires et autres; M-me Gérard d'Houville, La vie amoureuse de l'impératrice Joséphine, etc... Dar nu e mai puțin adevărat că preferința publicului este educată în sensul acesta și de preferința... scriitorilor.

Ocupându-se mai departe de ultimele producții poetice, F. Vandérem remarcă talentul deosebit al autorului volumului de versuri „Polyphonies” — André Mora. Deși prin atmosferă și atitudine Mora pornește direct dela poezia ciudată a lui Tristan Corbière, rămâne totuși original prin limbă. Un exemplu din „L'offrande à Héroie”:

Tel que Job, en horreux à toute la nature,  
Saturé du néant et grelottant d'effroi,  
J'ai senti ma malgreur se dresser contre moi:  
Et mes os ont crié sous sa folle morsure...

O formă personală, strânsă, exactă. André Mora e original mai ales prin ironia, intrucâtva amară, a atomului și prin alegerea temelor, de cele mai multe ori exotice. — G. Balulescu.

Copiii și tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută și instructivă precum și o bogăție de imagini, în excelenta revistă

## DIMINEAȚA COPILOR

De vânzare la depozitari, chioșcuri și librării  
UN EXEMPLAR 4 LEI



cime a sufletului, tot ce poți avea mai bun. Pot naște astfel dintr'o plăcere sexuală: virtuți, forțe morale, ambiții nobile, care de altfel, de cele mai multe ori, se pierd.

Fericirea are același dispreț pentru gândire, ca și o fetițe frumoasă pentru o rivală urâtă.

Pasiunile mari se plămădesc în laboratorul misterios al inconștientului și ies la iveală împinse numai de forțele organice; ele întâlnesc atunci un punct de care se ciocnesc și se fixează, și îl transmit puterea de care dispuneau chiar din momentul în care s'au format.

Simțurile și sufletul sunt în funcțiune unul de altul. Epocile în care sufletele sunt mai sensibile, sunt și acele în care se întâlnesc cele mai violente pasiuni sensuale. În timpurile când sufletele par mai reci, ca cele de azi, și stăpânirea simțurilor este mai puțin tiranică.

Sentimentul se uezăză sprijinit numai de el însuși, durează mai mult legat de evenimentele la cari ia parte. Atunci acțiunea se substituie sentimentului; nu mai există îndoială, nu-ți mai pui întrebări, dar reacționezi. Dacă iubita ta este lângă tine, la gură sobol, te întreb: „O iubesc oare? Dar dacă nu o vezi, întrebă dacă nu este amenințată de vreun pericol, o cauți, vrei s'o scapi și nu te mai gândești să-ți întrebă sufletul.

Sunt posesiuni cari se desăvârșesc dela cea dintâi privire.

Traducere din ETIENNE REY